

BAUKE VAN DER POL

Holland aan de Ganges

Prins Willem Frederik Hendrik in India (1837-1838)

WalburgPers

Prins Hendrik van Oranje-Nassau (1820-1879) die ook wel de 'Zeevaarder' werd genoemd, komt eind 1837 aan bij de monding van de Ganges met het marine opleidingszeilschip *Bellona*. Deze jongste zoon van de latere koning Willem II en Held van Waterloo, is niet de eerste Hollander die deze gevaarlijke rivier bevaart. In de 17^e eeuw al voeren schepen naar Chinsurah, de hoofdvestiging van de VOC in Bengalen. Maar hij is wel de eerste Nederlandse (en Europese) prins ooit, die voet aan wal zet in Brits-Indië (India). Prins Hendrik zou slechts een week in Calcutta blijven maar waarom besluit hij een maandenlange reis te maken door de Gangesvlakte naar steden als Agra en Delhi?

De driehonderd overige bemanningsleden moesten zich al die maanden in Calcutta zien te vermaken waar het fregat de *Bellona* voor anker lag. Voor een select groepje officieren was dat geen straf. Zij maakten boottochten naar het 'Nederlandse' Chinsurah en waren daarnaast graag geziene gasten op de vele Engelse feesten. Het meest memorabele feest was bij de schatrijke Indiër, Baboo Rabindranath Tagore, die zijn buitenverblijf speciaal met oranje zijde had versierd ter ere van het bezoek van prins Hendrik. Voor het gros van de bemanning echter was het dagelijks schoon schip maken met aan het eind van de dag een oorlam als beloning.

Cultureel antropoloog en India kenner **Bauke van der Pol** (1952) treedt in de voetsporen van prins Hendrik en de overige 'mannen van de *Bellona*'. Unieke tekeningen van het Calcutta uit het begin van de 19^e eeuw die zij maakten, vergelijkt hij met wat er nu nog herinnert aan hun bezoek. Van der Pol bezoekt India al sinds 1974 en deed de laatste jaren onderzoek naar de historische relatie India – Nederland waarover hij een drietal boeken schreef, waaronder *De VOC in India*.

BAUKE VAN DER POL

Holland aan de Ganges

Prins Willem Frederik Hendrik in India (1837-1838)

WalburgPers

Inhoudsopgave

Inleiding

7

HOOFDSTUK 1

De Ganges

15

HOOFDSTUK 2

Prins Hendrik in Calcutta

27

HOOFDSTUK 3

Prins Hendrik in de Opper Provinciën

76

HOOFDSTUK 4

Europa aan de Ganges

108

HOOFDSTUK 5

Ondertussen in Calcutta

134

BIJLAGE I

Portretten van de hoofdpersonen

159

BIJLAGE II

État-major van de Bellona

165

Literatuurlijst

167

Noten

171

De familie van koning Willem II en Anna Paulowna, met links Willem en Alexander en rechts Sophie en Hendrik. Op de achtergrond is Paviljoen Tervuren bij Brussel te zien waar ze na de val van Napoleon in 1815 woonden. Na de opdeling in 1830 in de Zuidelijke- en Noordelijke Nederlanden, verbleven ze afwisselend op Paleis Soestdijk, in Den Haag en in Tilburg. Dit portret dat gemaakt werd door Jean-Baptiste van der Hulst (1790-1862) hing op de tentoonstelling in het Dordrechts Museum over prins Hendrik zijn vader, koning Willem II, die ook wel de kunstkonink werd genoemd. Deze tentoonstelling was speciaal samengesteld ter viering van 200 jaar Koninkrijk der Nederlanden.

Dat het verblijf in Brits-Indië bijna drie maanden zou duren in plaats van een week, wist men nog niet toen de Bellona aankwam bij de monding van de Ganges. Prins Hendrik zou slechts kort Calcutta aandoen om een introductiebrief van zijn vader aan gouverneur-generaal Lord Auckland te overhandigen, de hoogste Engelse vertegenwoordiger in Brits-Indië. Maar die was een maand eerder vertrokken voor een lange inspectiereis door de Opper Provinciën van Noord-India. Na rijp beraad met Arriëns, zijn mentor en kapitein van de Bellona, besluit prins Hendrik om Lord Auckland achterna te reizen waardoor de Bellona noodgedwongen langer in Calcutta zou blijven liggen. Voor een aantal bemanningsleden was dit geen straf. Integendeel.

HOOFDSTUK 3

Prins Hendrik in de Opper Provinciën

Prins Hendrik en kapitein Arriëns moeten teleurgesteld zijn geweest toen ze bij aankomst in Calcutta hoorden dat Lord Auckland er niet was. De brief die de prins voor Auckland bij zich had blijkt al kort na aankomst vanuit Calcutta per ijlbode naar hem te zijn overgebracht. Dit ondanks 'de mondelinge instructie' die Arriëns van prins Hendrik zijn vader had gekregen om die brief persoonlijk aan Auckland te overhandigen. Maar niet – zo twijfelt Arriëns – om hem persoonlijk achter na te reizen waardoor het verblijf in Brits-Indië veel langer zou gaan duren. Maar toch ziet hij in dat deze landreis voor prins Hendrik van 'onschatbaar nut kan zijn en dat een dergelijke gelegenheid, indien zij nu werd verzuimd, zich later wellicht nimmer zou voordoen.' Ook dacht hij aan zijn bemanning die 'in dit schoone klimaat' in de tussentijd wat tot rust kon komen en die ' (...) zijne vorige kracht nog niet had herkrege[n].' Gelukkig zijn de kosten voor voeding, vers vlees en water voor de bemanning aan boord de Bellona slechts de helft van wat het in het vaderland kost, zo besomt Arriëns.⁵⁶

Wat er in de brief aan Auckland heeft gestaan is niet helemaal duidelijk. In het Koninklijk Huisarchief is alleen een bedankbrief van Auckland te vinden die verstuurd was aan prins Hendrik zijn vader in Nederland.⁵⁷

'In Camp' tussen Allahabad en Cawnpore, 11de december 1837

Mijnheer,

Ik kan zeggen dat het mij een groot genoegen was de brief aan mij gericht te hebben doorgestuurd gekregen van Prins Hendrik. Mijn hart kan niet anders dan warmte voelen voor het Huis van Oranje. Ik ken zeker al vier generaties lang uw familie en mijn vroegste herinneringen zijn verbonden met Den Haag, de Stadhouders en de prinsen. Ik vond het jammer dat ik niet in Calcutta was toen de Bellona er arriveerde en ik Prins

Hendrik niet een warm welkom kon aanbieden, dat ik hem verplicht was te geven. Maar mijn plichten heb ik aan de plaatsvervangende gouverneur-generaal en aan mijn vrienden in Calcutta overgedragen en ik vertrouw er op dat het korte verblijf in onze hoofdstad de prins bevallen is. Hij maakt nu een vijfhonderd mijlen lange reis per palankijn en zal zich aansluiten in mijn kamp. Ik hoef U niet te zeggen dat ik alles in het werk zal stellen om zijn bezoek zo aangenaam mogelijk te maken. Hij zal zeker de minder leuke kanten van een Indiase mars ervaren maar hopelijk ook ontmoetingen hebben met onze inlandse prinsen. Ook twee of drie van onze interessante steden zal hij bezoeken evenals de rust ervaren van onze grote 'cantonments' die echter in de minst aantrekkelijke provincies liggen en dit seizoen een ongebruikelijke droogte meemaken. Ik zou hem graag meenemen naar de Himalaya maar ik weet niet hoeveel dagen of weken of maanden hij van zijn schip kan wegblijven.

Ik laat Uwe Koninklijke Hoogheid met plezier weten dat mijn zusters en ikzelf in goede gezondheid verkeren. Zij zijn soms een beetje bevangen door de drukkende Bengaalse hitte maar ze ademen nu gezonde en frisse lucht in en krijgen hun Engelse gezondheid weer terug. Zij staan er op evenals ikzelf om aan Uwe Hoogheid hun respectvolle en liefdevolle herinneringen over te brengen en verblijf in alle oprechtheid en met de hoogste achting,

Uwe Koninklijke Hoogheid meest toegewijde,

AUCKLAND

Uit de datum boven de brief en uit de eerste zin valt op te maken dat prins Hendrik zijn brief aan Auckland al had vooruitgestuurd. Dus hoe noodzakelijk was het nog dat de prins hem achterna reisde? Ik denk dan ook dat de jonge prins gewoon zin had in dit avontuur. En bovendien wilde Arriëns hem deze unieke ervaring om het land te leren kennen, niet onthouden.

Uit de bedankbrief is verder op te maken dat de Auckland en de Oranjes elkaar kenden uit de tijd dat Auckland zijn vader, Engels ambassadeur in Den Haag was (1789-1794). Hij heeft het in zijn bedankbrief namelijk over 'mijn vroegste herinneringen zijn verbonden met Den Haag' waar hij toen als 5-jarig jongetje met zijn vader kwam wonen. Ook Emily Eden heeft het in haar boek over een aardige brief die prins Hen-

nodigt voor een tochtje, kijkt mentor Arriëns zorgelijk omdat het niet veilig zou zijn '(...) to mount a horse in this country'.⁶² Het valt haar verder op dat de prins een grote eter is want hij at zowel van het Indiase ontbijt als van het Engelse, 'he laboured hard in both occupations.'

Prins Hendrik verbaasde zich er over hoe de kok in 'the middle of the desert', zoals hij het kamp in Cawnpore noemde, zulk heerlijk eten kon bereiden. Toevallig kende deze kok ('a French negro chef') de prins uit de tijd dat hij voor de Oranjes in Den Haag werkte. St. Cloup zoals hij heette, was volgens Fanny 'a temperamental genius of a cook'⁶³ en Emily omschreef hem als een beleefde, vriendelijke jongeman over wiens kookkunsten de prins gelukkig nooit heeft geklaagd.⁶⁴

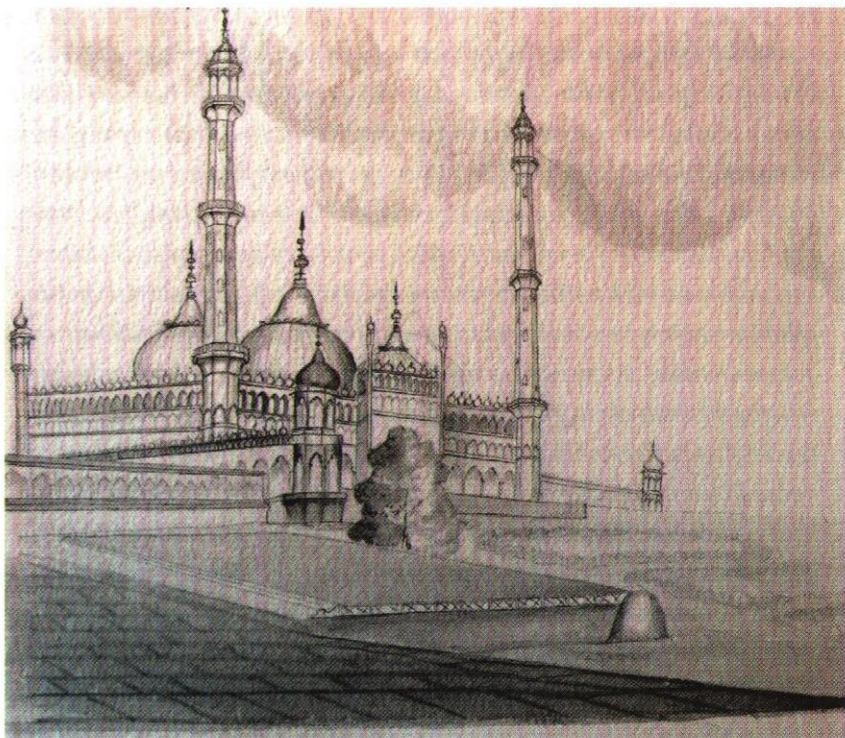
Met Emily heeft de prins Hendrik tijdens zijn verblijf 'in camp' het meest opgetrokken. Zij deelden rijtuigen en olifanten als ze op jacht gingen, uitstapjes maakten of op visite bij de vorsten. Zij vindt hem een knappe jongen maar een beetje stil en verlegen en zegt verbaasd te zijn dat hij niet vermoeid was na dagen 'palankijnen.' Volgens haar lijkt hij op de jonge koning George III zoals die staat afgebeeld op een 'seven-shilling' stuk.

Lucknow

De 27ste december, na de kerst, vertrekken prins Hendrik, Arriëns en de gezusters Eden per palankijn om zes uur 's morgens naar het vijftig kilometer noordelijker gelegen Lucknow, 'la Capital du Royaume d'Oudh' waar ze in de namiddag aankwamen bij de Engelse resident, Mr. Low. Ze verblijven daar drie dagen voor het tegenbezoek aan Oudh dat prins Hendrik omschrijft als een onafhankelijk koninkrijk met een eigen hofhouding. Ze hadden de avond tevoren in Cawnpore al afscheid genomen van Lord Auckland, die daar achter bleef. Hij had hen nog wel uitgenodigd om mee te reizen naar het verre Simla maar Arriëns zegt '(...) andere verplichtingen te moeten vervullen' en wilde met de Bellona niet de 'goeden moesson in de Golf van Bengalen' missen voor de terugtocht naar Nederland.

De 28ste december gaan ze al vroeg op pad om al het 'merkwaardige' in Lucknow te bezichtigen, zoals het vermaarde verblijf 'Labore en Constantia' waarin generaal Claude Martin (Lyon 1735 – Lucknow 1800) begraven ligt. Deze rijke Fransman trad in Engelse dienst nadat de Fransen

Schets van de moskee Imam Bara in Lucknow gemaakt – d'après nature – zo schrijft prins Hendrik aan zijn ouders. Prins Hendrik vond dit het mooiste gebouw dat hij tot dan toe gezien had. Ook Emily Eden was onder de indruk van deze moskee en het speet haar dat ze maar een half uur de tijd had om het gebouw te schetsen.

COLLECTIE: KONINKLIJKE VERZAMELINGEN, KONINKLIJK HUISARCHIEF DEN HAAG, INV. NR. MU-4426.

Pondicherry in Zuid-India hadden moeten prijsgeven. Van Martin's erfenis zijn later gerenommeerde onderwijsinstututen gesticht in Lucknow, Calcutta en in zijn geboorteplaats Lyon.

Daarna bezoeken 'Zijne Koninklijke Hoogheid en mij', zo zegt Arriëns, ook nog de imposante toegangspoort tot Lucknow, de 'Rooma Durwaza' (1784) en het 'grafgesticht' van de grootvader van de koning, Imam Bara (1785), waarvan prins Hendrik nog een schets maakte. Maar het meest indrukwekkende bezoek die dag brachten ze aan de plaatselijke gevangenis waar leden van een beruchte roversbende gevangen zaten.

Arriëns was in Lucknow een verhaal ter ore gekomen over rondtrekkende rovers die er eigen wetten en taal op na hielden, de *Thugs*. Zij maakten al eeuwenlang het Indiase platteland onveilig door argeloze (handels)reizigers, nadat ze hun vertrouwen hadden gewonnen, te beroven en te vermoorden. De *Thugs* ('bedriegers') in de gevangenis lieten prins Hendrik en Arriëns zien hoe ze te werk gingen waarbij ze een zakdoek gebruikten om hun slachtoffers te wurgen. Arriëns besluit om hun geplande palankijntocht naar Agra en Delhi met 'twee inlandsche kavaleristen' uit te breiden want 'een vreemden Prins zou een grotere buit opleveren.' Maar volgens Arriëns zijn ze niet een makkelijk prooi omdat ze dassen droegen waardoor 'onze halzen niet zoo spoedig ontbloot waren.' Hij voelde zich duidelijk verantwoordelijk voor de veiligheid van de prins en zegt dat het verhaal over de *Thugs* hem 'stof tot nadenken gaf met betrekking tot de voorgenomen reis.'⁶⁵ Prins Hendrik heeft het in een brief aan zijn ouders met geen woord over de *Thugs* maar wel over de andere bezienswaardigheden in Lucknow. Waarschijnlijk om ze niet ongerust te maken.

De vorst (Nabob) van Oudh, 'trakteert' zijn gasten die dag ook nog op een gevecht tussen antilopen, olifanten en rinocerossen waar Emily niet bij aanwezig wil zijn. Op het afscheidsfeest die avond hebben de dames Eden beide nog met prins Hendrik gedanst. Ter afsluiting voeren er vaartuigen op de rivier 'waarop eene menigte danseressen' zich bevonden en was er een feeërieke 'monsterillumiatie' te zien boven de rivier met in verlichte letters: 'God save George Lord Auckland, Governor-General of India and God save the King of Oudh.' Arriëns spreekt het dat hij de '1001 arabische nachtvertellingen' nog nooit had gelezen.

De 30ste december keerden de gezusters Eden weer terug naar Cawnpore. Fanny neemt met weemoed afscheid van 'our Orange baby' die ze zal missen want het voelt toch alsof je je kind naar Engeland terugstuurt. Emily vond de 'sweet young prince' een deugniet, 'able to corrupt a saint' maar vroeg zich wel af of 'the Prince of Orange (had) liked the visit.'⁶⁶ En Arriëns was alleen maar lovend over de Engelse gastvrijheid 'die we op onze gansche reis in Indië genoten (...) en de herinneringen behooren tot de aangenaamste mijns levens.'⁶⁷

Emily en Fanny hadden prachtige cadeaus van de koning van Oudh

gekregen, zoals sjaals, hangers en oorbellen met ingelegde edelstenen, maar 'the presents to George were of course more splendid'.⁶⁸ Voor hem hadden ze een collier ter waarde van 40.000 gulden meegekregen. Volgens Fanny zouden deze cadeaus te gelde worden gemaakt in Delhi of gebruikt worden als geschenk aan Ranjit Singh, de vorst in Punjab die ze later tijdens de reis nog zouden ontmoeten.

Jaren later en terug in Den Haag ontmoet prins Hendrik een van de prinsen uit Lucknow die hem 'Eene persisch damast en een poignard (dolk) met paarden en gouden korrels in de lem' cadeau geeft.⁶⁹ Deze prins, Ekbal ood Dowlah, had in Engeland zijn recht op de troon bepleit.

Agra

Al van verschillende kanten hadden ze er bij prins Hendrik en Arriëns op aangedrongen om Agra te bezoeken. Ook Auckland en zijn gezelschap hadden Agra graag willen aandoen maar zagen daar van af omdat ze niet door een gebied met hongersnood wilden reizen. Zij verlegden daarom hun route 'in eene geheel andere rigting'. Helaas zo zegt Emily 'We shall not see the Taj- the only thing all Indians say, is worth looking at.'⁷⁰

Op 30 december gaat het gezelschap van prins Hendrik per palankijn op weg naar Agra, na eerst nog een goede maaltijd te hebben genuttigd bij hun gastheer Mr. Low. Zijn dokter had hen voor onderweg 'grove wollen slaapmutsen' toegestopt tegen de nachtelijke kou. Vanaf het fort in Lucknow wordt een 'koninklijk saluut gedaan ter eere van Zijne Koninklijke Hoogheid' en om elf uur die ochtend staken ze de rivier over en verlieten het grondgebied van Oudh.

Op weg naar Agra verblijven ze op de oudejaarsavond van 1837 in een (caravan) serai, 'un auberge du pays' waar een oude vrouw hen eten bereidt op een 'manière tres particuliere et pittoresque', zo zegt de prins, waarbij ze een bed als tafel gebruikten. Op de ochtend van nieuwjaarsdag 1838, zo herinnert Arriëns zich, was het 'buitengewoon koud en wij allen hadden behoefte aan eene gloeiende kop koffij.' Prins Hendrik schreef aan zijn moeder dat de temperatuur 's nachts daalde tot 7 graden Celsius en dat de wind zo koud was dat hij eerst zijn handen boven